

УДК 658.012

РЕСУРСНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Іщенко М.І.* , 2013

Криворізький економічний інститут ДВНЗ «Криворізький національний університет»

У статті представлено авторську логіку ресурсного забезпечення фінансово-економічних результатів діяльності підприємства в ланцюгу: «вхід-процеси-результат». Запропоновано концептуальний підхід до формалізації впливу стратегічних ресурсів на формування фінансово-економічних результатів діяльності підприємства. Здійснено апробацію запропонованого інструментарію на матеріалах вітчизняних гірничо-збагачувальних комбінатів.

Ключові слова: *ресурси, традиційні ресурси, стратегічні ресурси, ресурсний потенціал, фінансово-економічні результати.*

Постановка завдання. Розроблення стратегії підприємства та прийняття виважених управлінських рішень в контексті забезпечення фінансово-економічних результатів діяльності передбачає формування інформаційного базису стосовно стану та ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства з точки зору його кількісних і якісних характеристик. Ресурсні детермінанти нарощення фінансово-економічних результатів проявляються через формування такої моделі ресурсного забезпечення виробничо-господарської діяльності підприємства, яка б, з одного боку, створювала б унікальні збалансовані комбінації ресурсів, а, з іншого – дозволяла підтримувати ефективне функціонування обраної ресурсної моделі підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Передумовами комплексного підходу до ідентифікації ресурсних детермінант забезпечення фінансово-економічних результатів діяльності підприємства є ресурсна теорія фірми, згідно з якою успішність економічної діяльності підприємства в стратегічному плані визначається його стійкими конкурентними перевагами, які формуються, перш за все, завдяки наявності в нього унікальних стратегічних ресурсів і відповідних їм здатностей раціонального використання традиційних ресурсів. Ресурсні аспекти функціонування бізнес-одиниць висвітлені у наукових роботах Дж. Акерлофа [1], Б. Вернерфельта [2], Дж. Барні [3], Р. Гранта [4], К. Прахалада, Г. Хамела [5], Д. Тіс [6], Д. Колліза, С. Монтгомері [7], Ю. Вовк [8], І.Н. Сотник [9], Н.В. Шевчук [10] та ін.

Формулювання цілей. Не зважаючи на велику кількість робіт, присвячених досліджуваній проблематиці, не вирішеними залишаються питання формалізації внеску стратегічних ресурсів у формування фінансово-економічних результатів діяльності підприємства. Вищезазначене доводить об'єктивну необхідність обґрунтування методичного інструментарію аналітичного оцінювання інноваційних, інтелектуальних, інформаційних та організаційних ресурсів, що дозволив створити інформаційне підґрунтя для можливості критеріального вибору формування та розвитку ресурсної бази суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу. Передумовами отримання фінансово-економічних результатів є сукупність традиційних та стратегічних ресурсів, а також здатностей, компетенцій та можливостей щодо їх ефективного використання, що у сукупності визначає ресурсний потенціал підприємства, кумулятивний ефект якого полягає у взаємозв'язку між елементами стратегічних та традиційних ресурсів, який приводить до досягнення більших результатів, ніж у тих випадках, коли вони ж функціонують окремо.

Сучасний етап розвитку економічних систем доводить пріоритетне значення інноваційних, інтелектуальних, інформаційних та організаційних ресурсів, як каталізаторів підвищення ефективності використання традиційних ресурсів та, відповідно, до нарощення фінансово-економічних результатів. Саме стратегічні ресурси дозволяють заміщати природні та вичерпні ресурси інтелектуальними, матеріалізованими через більш досконалі та ефективні процеси виробництва. З цієї точки зору стратегічні ресурси втілюються в організаційно-управлінській діяльності і мисленні, які перетворюють робочу силу в працю, мінерально-сировинну базу – в умови виробництва, заощадження – в інвестиції.

* © Іщенко М.І. – к.е.н., доцент, Криворізький економічний інститут ДВНЗ «Криворізький національний університет».

Таким чином, ресурсний потенціал підприємства визначається акумулюванням та ефективним використанням здатностей, компетенцій та можливостей. Традиційні ресурси організації поодиноці не є продуктивними, їх поєднання сприяє формуванню організаційної здатності, що виступає основним джерелом конкурентних переваг підприємства (рис. 1). З цієї позиції компетенції та організаційні здатності необхідно розглядати як економічні похідні ресурсів. На відміну від значної частини ресурсів, здатності неможливо придбати чи залучити ззовні, тому вони є джерелом довгострокових результатів, а отже й зростання ринкової вартості підприємства [4, 11].

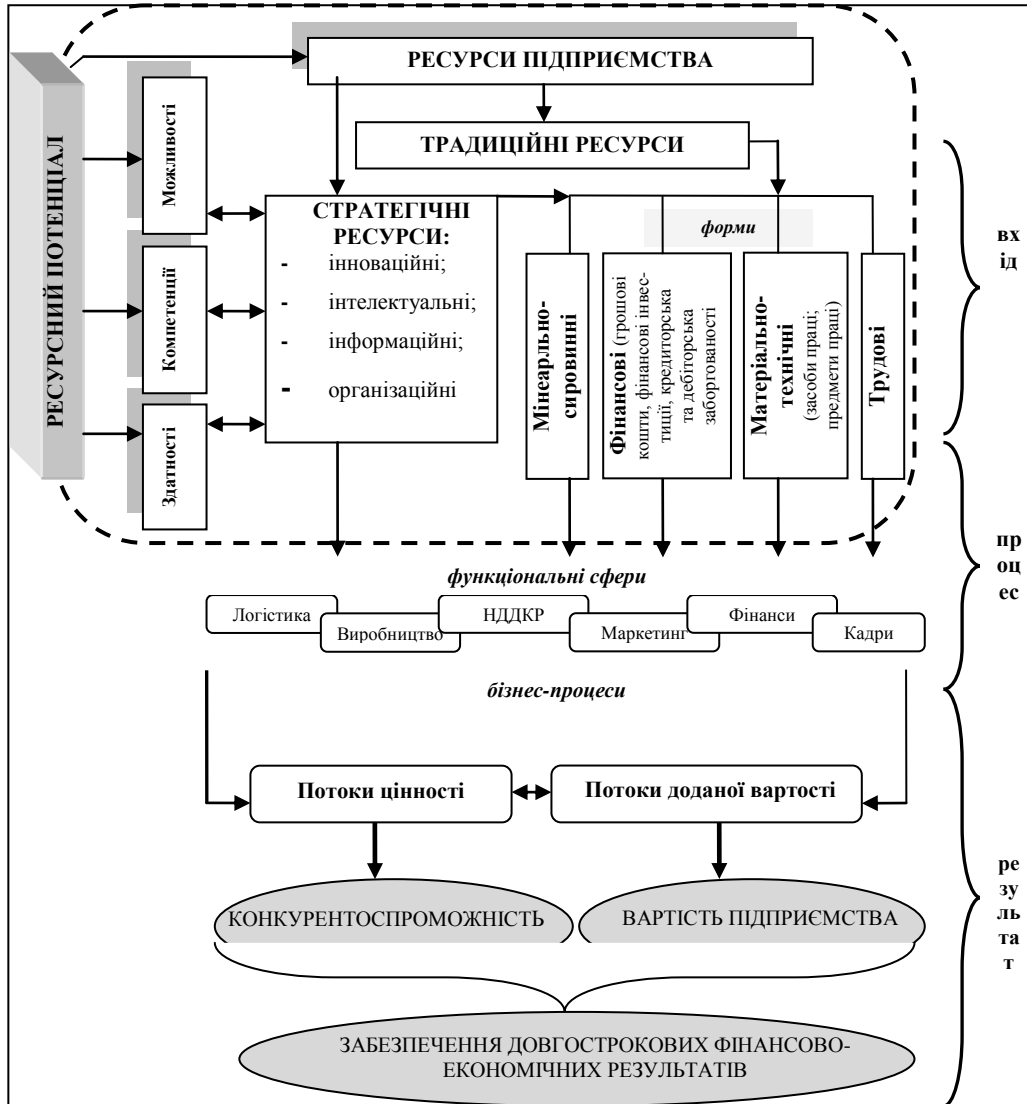

Рис. 1. Ресурсний аспект формування фінансово-економічних результатів діяльності підприємства.

Поняття ключових компетенцій було запроваджено у науковий оборот Г. Хамелом та К.К. Прахаладом [5, 12], як універсальної, узагальнюючої категорії, що відображає сформовані у підприємства особливі знання, досвід і вміння, які вирізняють її серед конкурентів. Необхідність використання такого терміна автори довели практичними висновками за результатами аналізу процесу функціонування відомих компаній. Процес формування компетенцій підприємства тісно пов'язаний із формуванням і функціонуванням корпоративних знань, досвіду, навиків та інших ресурсів інформаційно-інтелектуального характеру.

На основі дослідження зв'язку між компетенціями та організаційними здатностями зроблено висновок про складнішу природу останніх, оскільки в ієрархічній послідовності розвитку концепцій вони є новою та вищою формою прояву взаємозв'язку ресурсів у бізнесі. Саме наявні у підприємства організаційні здатності та корпоративні компетенції до виконання певних бізнес-

процесів і використання у них ресурсів стають основою конкурентоспроможності. Ця теза ще раз підтверджує мультидисциплінарність ресурсної теорії, оскільки відбувається її взаємозв'язок із сучасним управлінським напрямком – процесним менеджментом.

Маючи складну природу походження організаційні здатності підприємства характеризуються тісним зв'язком із нематеріальними (інтелектуальними) ресурсами, компетенціями та бізнес-процесами. Формування організаційних здатностей - це результат складних зв'язків навичок, ресурсів та акумульованих знань у системі бізнес-процесів. Специфіка взаємодії ресурсів підприємства, генерація на цій основі нових знань, інновацій, принципів і методів управління, зумовлюють наявність такої їх властивості як здібність до самоорганізації і саморозвитку. Проте необхідно враховувати, що ефективність і цінність стратегічних ресурсів є не загальними універсальними категоріями: вони визначаються і самозростають тільки в контексті конкретної стратегії розвитку підприємства і при іншій стратегії можуть виявитися малопридатними. Слід особливо відзначити необхідність забезпечення довготривалості і системності розвитку і нарощування стратегічних ресурсів, перетворення їх в знання і ефективного управління ними.

Наскрізною ідеєю ресурсної теорії є те, що саме ресурси виступають джерелом довгострокових і важко імітованих конкурентних переваг підприємства. Це доводить пріоритетність обґрунтування та реалізації цілеспрямованих дій щодо управління портфелем ресурсів підприємства. Результатом ресурсних трансформацій є капіталізація вартості підприємства та забезпечення високого рівня конкурентоспроможності, що дозволяє отримувати фінансово-економічні результати у довгостроковій перспективі. Процес перетворення ресурсів у цінність здійснюється в рамках функціонування організаційної моделі бізнесу, тому результати ресурсних трансформацій будуть визначатися рівнем ефективності формування та функціонування бізнес-моделі підприємства.

Сформовані вище тези, можна формалізувати наступним чином:

$$I \rightarrow R \rightarrow T \rightarrow R', \quad (1)$$

де I – усвідомлена на певному рівні ціль-потреба і зв'язок між способом її задоволення за допомогою певних видів ресурсів; R – ресурси, за допомогою яких суб'єкт господарювання передбачає реалізувати ціль-потребу; T – час застосування ресурсу, своєчасність витрат, період часу на отримання доступу для господарського користування ресурсом тощо; R' – фінансово-економічні результати використання у ресурсу у певний час для реалізації цілі-потреби.

Варто наголосити на необхідності отримання економічним суб'єктом (підприємством) економічних ресурсів у розпорядження своєчасно, тобто у визначений час. Іншими словами, можливість використання економічних ресурсів у господарській діяльності перебуває під впливом фактору часу, що з одного боку змінює їх вартість використання (володіння, управління, розпорядження), а з іншого безпосередньо визначає спосіб їх використання [13]. Таким чином, слід вести мову про своєчасне отримання суб'єктом економічних ресурсів, за умов мінливого середовища господарювання. Отже, в рамках розробленої логічної системи, отримання економічного результату можливе при дотриманні наступних умов:

$$R \rightarrow \begin{cases} R_T + R_c \\ R_c + T \\ T + R_T \end{cases} \quad (2)$$

У найпростішому вигляді вказані логічні слідування можна сформулювати наступним чином – за умови наявності необхідних знань, наявності ресурсів та часу безперечно є можливим отримання економічних результатів. У ситуації наявності у підприємства необхідного ресурсного забезпечення та своєчасності здійснення економічної діяльності беззаперечним наслідком є отримання економічних результатів. Тобто відбувається своєчасне використання економічних ресурсів суб'єктом. Однак, варто наголосити, що наявність ресурсів є не єдиною умовою забезпечення високої результативності діяльності. Важливого значення при цьому набувають можливості, здатності і компетенції, що формують ресурсний потенціал, акумулюються та реалізуються завдяки стратегічним ресурсам.

З огляду на це, ресурсне забезпечення фінансово-економічних результатів діяльності підприємства трактується автором як сукупність традиційних ресурсів, потенційні можливості ефективного використання яких забезпечуються формуванням стратегічно орієнтованих

складових. Логічний зв'язок між ресурсами підприємства і фінансово-економічними результатами його діяльності відображено на рис. 2.

Важливим моментом, що витікає з самої постановки завдання, є можливість лише відносного зіставлення параметрів варіантів зростання результативності, тобто зіставлення їх не за очікуваними абсолютними значеннями, а за ступенем переваги кожного стратегічного ресурсу. Ця обставина дає можливість застосувати для її вирішення існуючий формалізований апарат методу аналізу ієрархій, що припускає послідовну декомпозицію оцінки варіантів, що зіставляються, на більш прості складові, визначені як результат парних експертних порівнянь. Концептуальна схема дослідження впливу стратегічних ресурсів на формування фінансово-економічних результатів діяльності підприємства представлена на рис. 3.

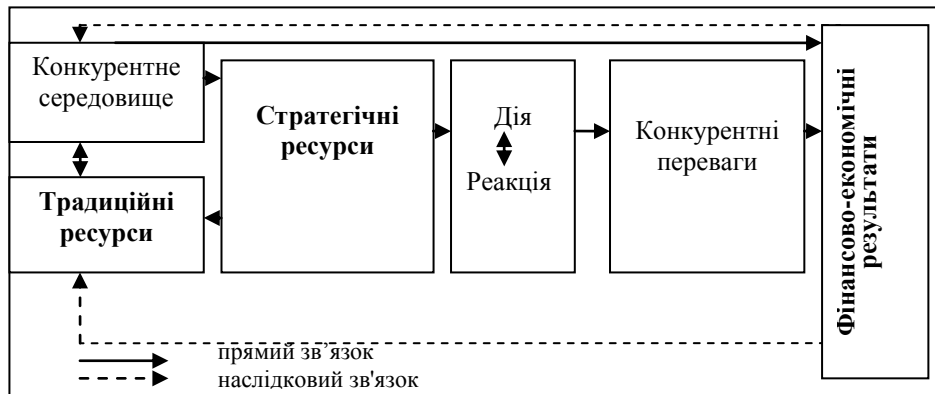

Рис. 2. Логічний зв'язок між ресурсами підприємства та фінансово-економічними результатами його діяльності

На нульовому рівні оцінюється відносний внесок кожного стратегічного ресурсу: організаційного, інтелектуального, інноваційного, інформаційного у формування фінансово-економічних результатів діяльності підприємства. Кожна складова ресурсного потенціалу характеризується своєю часткою або коефіцієнтом важливості в контексті галузевих особливостей. Ця значущість встановлюється експертним шляхом і є однаковою для підприємств, що мають аналогічні особливості функціонування (у нашому випадку для підприємств, що спеціалізуються на видобутку та збагаченні залізних руд). Основні параметри стратегічних ресурсів роблять певний внесок, відносна величина якого з урахуванням відповідного коефіцієнта значущості складає наступний перший рівень ієрархії. У свою чергу, в межах формування певного виду стратегічних ресурсів має на меті декілька цілей, причому у кожній – свій пріоритет. Внесок альтернативних варіантів формування стратегічних ресурсів у досягнення цих цілей відповідно до їх пріоритетів складає другий рівень ієрархії показників.

Кількісний розрахунок значень коефіцієнтів пріоритетності стратегічних ресурсів ґрунтується на послідовному порівневому обчисленні узагальненого і приватних векторів пріоритетів. При цьому для кожної критеріальної складової на всіх рівнях ієрархії будуються матриці парних порівнянь, обчислюються їх власні вектори і проводиться їх нормалізація.

З урахуванням основних положень ресурсної теорії, відповідно до якої стратегічні ресурси є передумовою формування найбільш оптимальних комбінацій традиційних ресурсів, ідентифікацію рівня їх розвитку доцільно проводити крізь призму, по-перше, впливу на рівень розвитку та ефективність використання традиційних ресурсів; по-друге, через забезпечення збалансованості та структурно-компонентної відповідності традиційних ресурсів. При цьому вплив стратегічних ресурсів на рівень розвитку та ефективність використання традиційних ресурсів здійснюється на підставі визначення інтегрального рівня ресурсного профілю підприємства, а забезпечення збалансованості традиційних ресурсів оцінюється з урахуванням відхилення кожного вектору (мінерально-сировинних ресурсів, матеріально-технічних, фінансових, трудових) від максимальних значень.

Еталонне значення висоти піраміди ресурсного забезпечення, що визначається станом стратегічних ресурсів становить 1. Проведені дослідження дають автору підстави стверджувати, що висота піраміди визначається на 40% внеском стратегічних ресурсів саме у розвиток та ефективність використання традиційних ресурсів та на 60% формуванням їх збалансованої

структури. Ці твердження ґрунтуються на специфіці діяльності ГЗК. Так, стан мінерально-сировинної бази комбінатів визначається природними та гірничо-геологічними особливостями залізорудних родовищ, що унеможлиблює вплив інноваційних, інтелектуальних, організаційних ресурсів на кількісно-якісні показники цього виду традиційних ресурсів. Однак, саме формування збалансованої структури інших видів традиційних ресурсів визначає можливості раціонального використання родовищ, що генерує зростання фінансово-економічних результатів діяльності ГЗК.

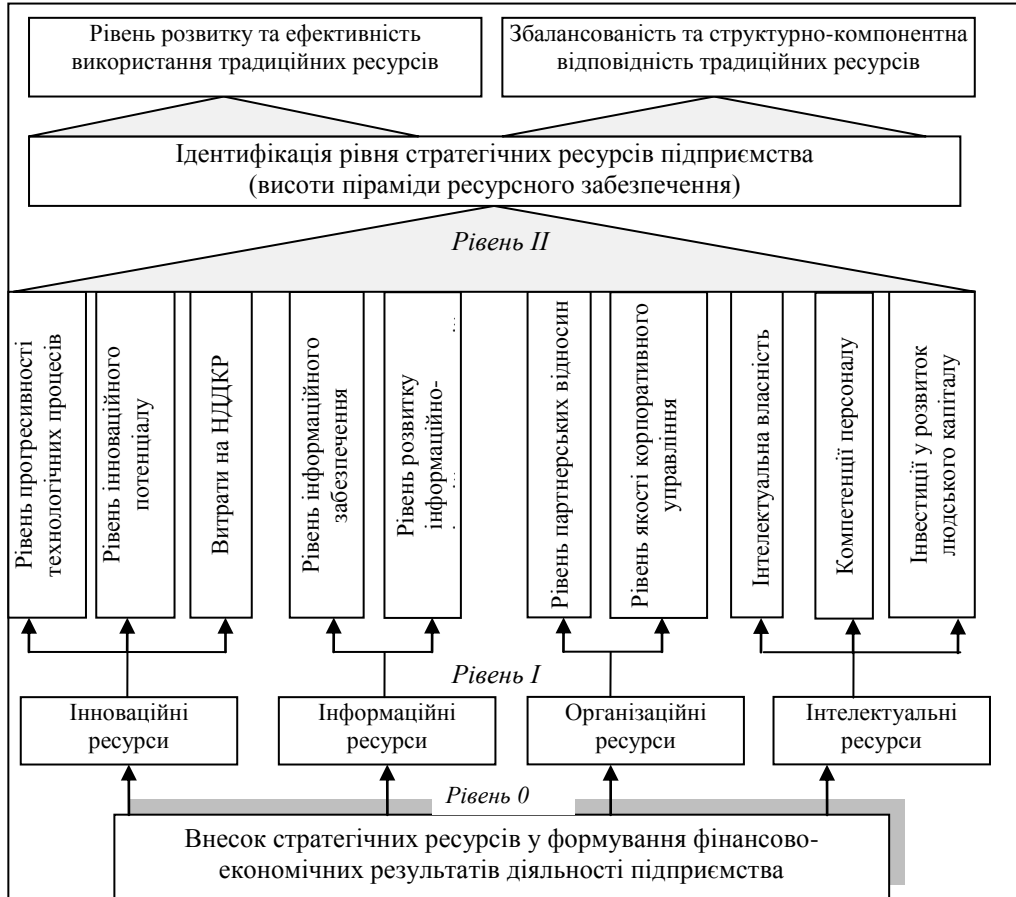

Рис. 3. Концептуальна схема дослідження впливу стратегічних ресурсів на формування фінансово-економічних результатів діяльності підприємства

Алгоритм розрахунку висоти піраміди складається з наступних етапів:

1) ідентифікація внеску стратегічних ресурсів у розвиток та ефективність використання традиційних ресурсів на підставі площі ресурсного забезпечення з урахуванням наступних інтервальних значень (табл. 1):

Таблиця 1

Якісно-кількісні параметри внеску стратегічних ресурсів на підставі площі ресурсного забезпечення

Межа значень площі, д. од.	Якісна оцінка	Кількісна оцінка
0,01 – 0,20	Дуже низький рівень	0,2
0,21 – 0,40	Низький рівень	0,4
0,41 – 0,60	Середній рівень	0,6
0,61 – 0,80	Достатній рівень	0,8
0,81 – 1,00	Високий рівень	1,0

2) визначення внеску стратегічних ресурсів (H_{cm}) у формування збалансованої структури традиційних ресурсів на підставі суми відхилень кожного вектору мінерально-сировинних, матеріально-технічних, фінансових, трудових ресурсів (B_{i1}, B_{i2}, B_{i3}) від максимального (B_{max}):

$$H_{cm} = (B_{max} - B_{i1}) + (B_{max} - B_{i2}) + (B_{max} - B_{i3}) \quad (3)$$

3) кількісне оцінювання внеску стратегічних ресурсів у забезпечення збалансованості

традиційних ресурсів з урахуванням наступної шкали (табл. 2).

Таблиця 2

Кількісні параметри внеску стратегічних ресурсів у формування збалансованості ресурсного забезпечення

Сума відхилень від максимального вектору, д.од.	Якісна оцінка	Кількісна оцінка
0,01 – 0,20	Ідеальний рівень	1,0
0,21 – 0,40	Дуже високий рівень	0,9
0,41 – 0,60	Високий рівень	0,8
0,61 – 0,80	Достатній рівень	0,7
0,81 – 1,00	Верхня межа середнього рівня	0,6
1,01 – 1,20	Нижня межа середнього рівня	0,5
1,21 – 1,40	Верхня межа низького рівня	0,4
1,41 – 1,60	Нижня межа низького рівня	0,3
1,61 – 1,80	Верхня межа критичного рівня	0,2
1,81 – 2,00	Нижня межа критичного рівня	0,1
Більше 2,01	Незадовільний рівень	0

4) висота піраміди розраховується за наступною формулою:

$$H_i^t = \sum_{k=1}^2 H_{ik}^t * w_k, \quad (4)$$

де H_i^t – висота піраміди i -го підприємства в t -му році;

H_{ik}^t – внесок k -ї складової i -го підприємства в t -му році;

$i = \overline{1, n}$, $k = \overline{1, 2}$, $t = \overline{1, T}$; w_{kj} – коефіцієнт вагомості k -ї складової.

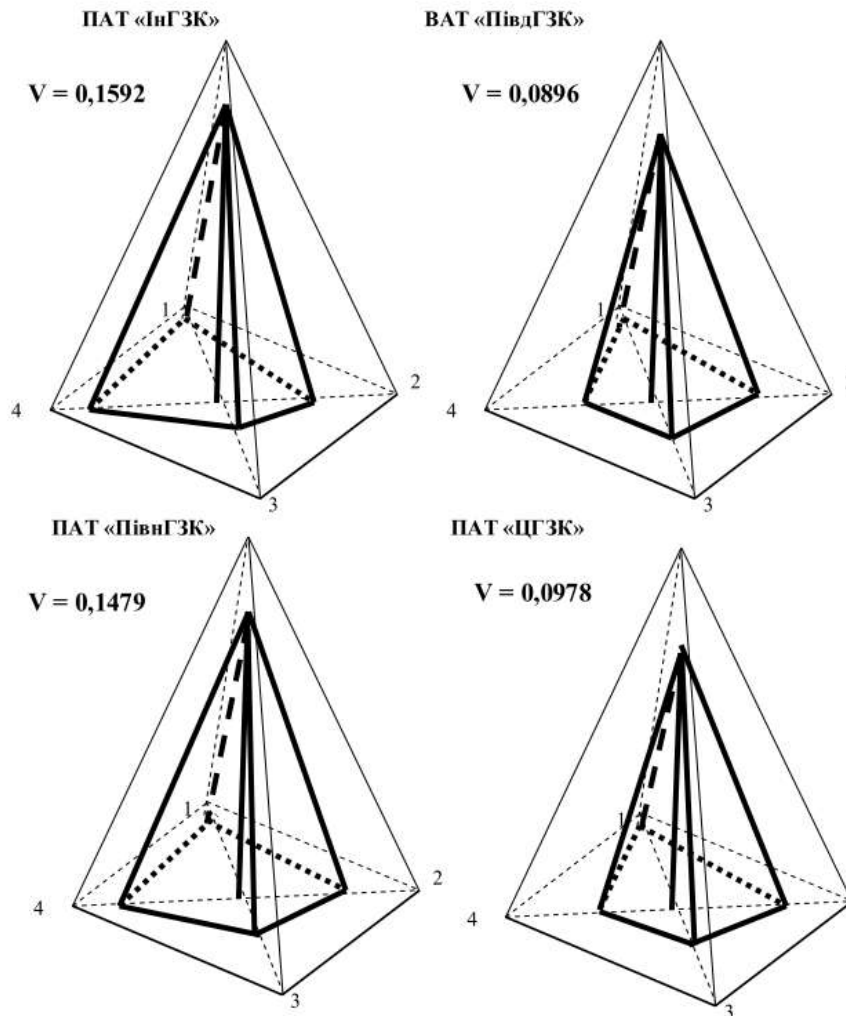
З урахуванням попередньо визначеної ваги кожного стратегічного ресурсу та їх складових у формування передумов нарощення фінансово-економічних результатів були розраховані фактичні значення їх внеску для вітчизняних гірничо-збагачувальних комбінатів (табл. 3).

Таблиця 3

Кількісні параметри внеску стратегічних ресурсів у формування передумов нарощення фінансово-економічних результатів ГЗК

Стратегічні ресурси	Вагомість внеску	ПАТ «ІнГЗК»	ПАТ «ПівдГЗК»	ПАТ «ПівнГЗК»	ПАТ «ЦГЗК»
Інноваційні ресурси, у т.ч.:	0,49	0,343	0,304	0,333	0,265
- рівень прогресивності технологічних процесів	0,6	0,206	0,182	0,200	0,159
- рівень інноваційного потенціалу	0,23	0,079	0,070	0,077	0,061
- витрати на НДДКР	0,17	0,058	0,052	0,057	0,045
Інформаційні ресурси, у т.ч.:	0,14	0,098	0,087	0,095	0,076
- рівень інформаційного забезпечення	0,75	0,074	0,065	0,071	0,057
- рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій	0,25	0,025	0,022	0,024	0,019
Інтелектуальні ресурси, у т.ч.:	0,28	0,196	0,174	0,190	0,151
- інтелектуальна власність	0,17	0,033	0,030	0,032	0,026
- компетенції персоналу	0,54	0,106	0,094	0,103	0,082
- інвестиції у розвиток людського капіталу	0,29	0,057	0,050	0,055	0,044
Організаційні ресурси, у т.ч.:	0,09	0,063	0,056	0,061	0,049
- рівень якості корпоративного управління	0,67	0,042	0,037	0,041	0,033
- рівень партнерських відноси	0,33	0,021	0,018	0,020	0,016
Висота піраміди ресурсного забезпечення фінансово-економічних результатів	1	0,70	0,62	0,68	0,54

Отримані результати дозволяють оцінити стратегічні передумови нарощення фінансово-економічних результатів на підставі порівняльного аналізу та ідентифікувати проблемні зони. Наочна інтерпретація піраміди ресурсного забезпечення ГЗК за фактичними даними представлена на рис. 4.

1 – мінерально-сировинні ресурси; 2 – матеріально-технічні ресурси;
3 – фінансові ресурси; 4 – трудові ресурси

Рис. 4. Піраміда ресурсного забезпечення фінансово-економічних результатів гірничо-збагачувальних комбінатів.

**Примітка:* жирними лініями визначено фактичний рівень ресурсного забезпечення, контур піраміди визначається ідеальними умовами.

Максимальна площа основи піраміди (багатокутника ресурсного забезпечення) максимально може дорівнювати 1,732. Відповідно до формули визначення об'єму піраміди, що дорівнює одній третині площі основи помноженої на висоту піраміди, максимальний її об'єм становить 0,577 д.од. Порівняння отриманих даних з еталонними, дозволяють зробити висновок про об'єктивну необхідність трансформації ресурсного базису ГЗК.

Розрахований об'єм піраміди підтверджує сформувану тезу, що забезпечення фінансово-економічних результатів діяльності суб'єктів господарювання визначається не лише величиною накопичених традиційних ресурсів. Важливого значення при цьому набуває дотримання ресурсних пропорцій підприємства і досягнення максимально ефективного рівня ресурсозабезпеченості всіх бізнес-процесів відповідно до цілей розвитку підприємства.

Висновки. Таким чином, детермінантами формування фінансово-економічних результатів діяльності підприємства виступає сукупність стратегічних ресурсів (інтелектуальних, інноваційних, інформаційних та організаційних). Саме ці ресурси генерують рівень та збалансованість розвитку традиційних ресурсів та створюють передумови для формування конкурентних переваг на підставі потенційних ресурсних комбінацій, що продукує нарощення фінансово-економічних результатів у довгостроковому періоді.

З огляду на нематеріальний характер стратегічних ресурсів та відсутність загально визнаного інструментарію оцінювання їх рівня, обґрунтовано методичний підхід, що дозволяє ідентифікувати їх внесок у формування фінансово-економічних результатів діяльності підприємства. Доведено доцільність оцінювання рівня стратегічних ресурсів, що визначають висоту піраміди ресурсного забезпечення крізь призму, по-перше, стану та ефективності використання традиційних ресурсів; по-друге, їх збалансованості та структурно-компонентної відповідності. На підставі цього стратегічні ресурси ідентифіковано як ендегенні чинники формування стійких конкурентних переваг, що є передумовою нарощення фінансово-економічних результатів діяльності. Емпіричним шляхом визначено диспропорційність ресурсних складових діяльності вітчизняних гірничо-збагачувальних комбінатів.

Література:

1. Akerlof George A. The Market for "Lemons": Quality Uncertainty and the Market Mechanism / A. Akerlof // The Quarterly Journal of Economics, Vol. 84, No. 3. (Aug., 1970), pp. 488-500. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.eco.uc3m.es/docencia/microii-phd/G%20Akerlof.pdf>
2. Wernerfelt B. A. Resource Based View of the Firm / B.A. Wernerfelt // Birger Wernerfelt. Strategic Management Journal 5. - no. 2 (1984). –P. 171-180.
3. Barney J. Resource-based theories of competitive advantage: A ten-year retrospective on the resource-based view / J. Barney // Journal of Management.- 2001. - № 27. - P. 643-650.
4. Grant R. The Knowledge-Based View of the Firm. In Choo and Bontis (Eds.) R. A. Grant // The Strategic Management of Intellectual Capital and Organizational Knowledge, New York: Oxford University Press. – 2002. – P. 133-148.
5. Homeland Gary Strategic Intent / Homeland Gary, Prahalad C.K. // Harvard Business Review. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://mgt-edu.ru/14-21.php>
6. Teece D. J. Economic Analysis and Strategic Management / Teece D. J. // California Management Review. - 1984. - Vol. 26. - № 3. - P. 87–110.
7. Коллиз Д. Корпоративная стратегия: ресурсный подход / Д. Коллиз, С. Монтгомери: [пер. с англ. Ю. Кострубов]. – М.: Олимп-Бизнес, 2007. - 371 с.
8. Вовк Ю. Організаційно-економічний механізм управління раціональним використанням ресурсів [Електронний ресурс] / Ю. Вовк // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2011. – Вип. 1 (4). – Режим доступу до журн. : <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11vyuvvr.pdf>.
9. Ресурсозбереження та економічний розвиток України: Формування механізмів переходу суб'єктів господарювання України на базі ресурсозберігаючих технологій: [монографія] / [за заг. ред. к.е.н., доц. І. М. Сотник. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2006. – 551 с.
10. Шевчук Н.В. Ефективність ресурсного забезпечення діяльності підприємств: проблеми оцінювання /Н.В. Шевчук // Ефективна економіка. – 2010. – №8. – Режим доступу до журн.: <http://www.economy.nayka.com.ua>
11. Грант Р.М. Ресурсная концепция конкурентных преимуществ: практические выводы для формулирования стратегии / Грант Р.М. // Вестник Санкт-Петербургского Университета. Серия 8. Менеджмент. – 2003. – Вып. 3.
12. Хэмел Г. Стратегическая гибкость / Г. Хэмел, К. Прахалад, Г. Томас, Д. О'Нил: Пер. с англ. – СПб.: Питер, 2005. – 384 с.
13. Олексюк О.І. Економіка результативності діяльності підприємства: [монографія] / О.І. Олексюк. – К. : КНЕУ, 2008. – 362 с.